

BERNARD CHARBONNEAU

L'endemà de la seva mort, el 28 d'abril de 1996, el diari local *Sud-Oest* –que als setanta donava excuses per a no publicar els articles i comunicats que generava el Comitè de Defensa de la Costa d'Aquitània, que Charbonneau presidia–, no tenia més remei que titular: «*L'écologiste avant la mode*», i reconeixia que «havia viscut amb melangia els canvis inexorables del món rural, després d'haver denunciat, amb desenes d'anys d'antel·lació, els perills per a la natura i l'espècie humana d'un creixement mal controlat i d'una mutació científica i tècnica fora de tota raó».

La seva obra –a més de centenars d'articles a mitjans diversos com *La Gueule Ouverte*, *Combat Nature*, etcètera– és formada per una vintena llarga de volums, alguns dels quals editats per ell mateix i d'altres a Gallimard, Denoël i Editions Sang de la Terre, totes tres a París, que abasten multitud d'aspectes: la fi del paisatge, els canvis socials, la destrucció del món rural, les intervencions de l'Estat sobre el territori, els sistemes de propietat i la llibertat humana, la crítica de la tecnologia i de les grans corporacions, la necessitat de salvar les regions i, en fi, per què no?, una autocrítica del moviment que ell sempre va anomenar «ecològic».

PRECURSOR DEL PENSAMENT ECOLOGISTA

Aquest «moviment –sigui en la seva vertent social o, més pròpiament, política– sempre li deurà, com ja és reconegut públicament, un sentiment d'admiració per haver ajudat a posar, junt amb d'altres pocs (Mumford, Ellul, Lefebvre, Illich, Goldsmith...), les bases d'una nova manera de pensar la realitat. A mitjans anys setanta, amb la fundació d'Ecoropa (Acció Ecològica Europea) –grup d'opinió intel·lectual–, Charbonneau reprèn els seus anhels d'intervenció pública dels anys trenta, retroba els vells amics (Ellul, Edward Kressman, bordelès com ell, De Rougemont...) i s'ajunta a les noves generacions de filòsofs, economistes i escriptors crítics, tot contribuint a la continuïtat del pensament ecològic sobre la societat i la naturalesa.

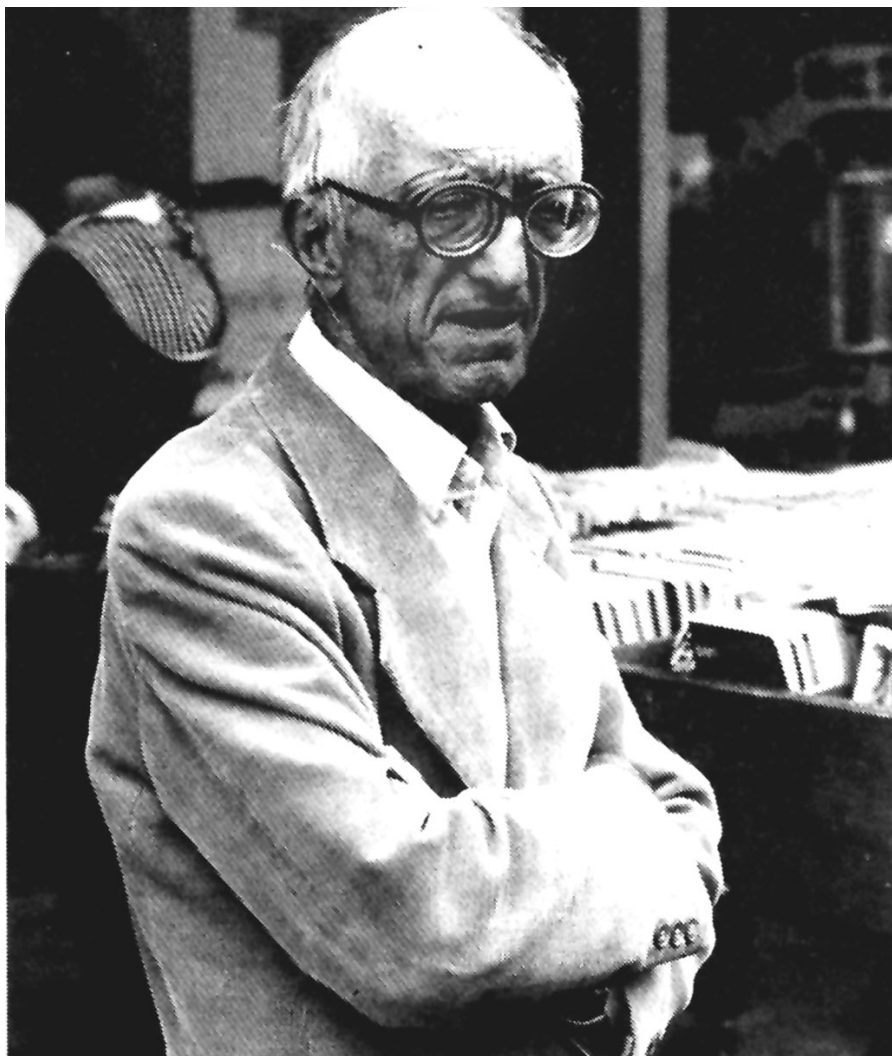
«No he estat allò que se'n diu un personatge –em va dir en el curs de la nostra conversa–, i gràcies a això he pogut participar en els problemes de tothom. Sempre he sentit un gran plaer de viure i de fa temps m'he retirat al camp, perquè tinc necessitat d'aire, d'aigua i de tots els béns gratuïts que l'actual civilització comercialitza.» Vaig preguntar-li per la seva experiència com a professor d'història i geografia, en pobles i ciutats petites: «Jo crec en l'ensenyament sintètic que faci de l'historiador un adversari de l'especialització sistemàtica. És un problema clau de la nostra societat, perquè hi ha el risc que l'especialista sigui tan savi en fets puntuals, que resten inconnexos, com ignorant de la visió global i causal dels fenòmens».

Interessat per conèixer la seva visió històrica, em va respondre: «Tinc una concepció del món fonamentada per la idea de la transformació quotidiana de les coses i per la transformació planetària de les

ciències i de les tècniques, que posen en joc el conjunt de l'ecosistema terrestre i uniformitzen l'organització de la seva vida. Aquest fet essencial, que ha transformat el món a partir d'Hiroshima i ha determinat tot el progrés científic i tècnic que la guerra havia fet explotar, és el que m'ha impedit de comprometre'm en una bipolarització ideològica basada en una dreta hitleriana i en una esquerra estalinista. De vegades em dic "postcristià", perquè els meus valors són en part d'origen cristià, com l'horror a la violència».

«ESTIC MOLT ARRAPAT A LA TERRA»

Vaig gosar preguntar-li, davant el panorama «realment existent», si s'havia conver-

tit en un escèptic, cosa que ja intuïa que no era, però indagant per aquell extrem em va respondre per l'extrem contrari, el realment interessant: «No sóc pas escèptic. Tinc un esperit crític i irònic, i no vull morir, perquè tinc horror del sofriment i estimo el plaer en tots els seus termes. Si he escollit l'ecologia és perquè he vist el meu paisatge destruït per una explotació econòmica irracional. Estic molt arrapat a la terra: la meua raó per no estar passiu és que el desenvolupament infinit damunt de la Terra finita ens porta a la catàstrofe».

Veient i escoltant la reconcentrada substància mental d'aquest home, distribuïda en un cos petit, però poderosament retinguda en un cap de pagès girondí, on la mirada físicament miop reflectia una llarga caminada de lectures, observacions i pensaments, vaig pensar que em trobava davant d'un ésser que no semblava

d'«aquest» món. No em vaig equivocar, perquè, en efecte, un home que deia tot això i el que segueix no és d'«aquest» món. I el que seguia era: «La destrucció de la Terra és, evidentment, un fet a llarg termini, i la societat actual és esquizofrènica perquè es mou per grans teories mentre la realitat marxa al contrari. Però l'ecologia retorna sempre a la realitat i mira tothora els problemes terra a terra».

Terra a terra, contemplant els paisatges –com havia escrit– no només com un espectacle estètic, sinó com aquells «senyals» que la història de la naturalesa i la dels homes hi havia deixat. I és que Charbonneau va saber llegir en el llibre de la terra: durant la seva joventut, hi va veure la puixança del seu cant, i en la maduresa va

vèncer aquesta mena de furor de progrés que el fa estavellar-se contra la paret. Natura i llibertat no són excloents; ens calen l'una i l'altra. Reduir l'home a la natura o la natura a l'home, com fan naturistes i progressistes, és mantenir mitges veritats polèmiques, entre les quals el debat pot perllongar-se indefinidament, amb la meitat de raó per a les dues visions. Per contra, ni esclau ni tirà, l'home –amb el seu etern desig de llibertat– ha de renovar el contracte amb la seva mare Terra després d'haver-lo signat amb ell mateix: contracte planetari, però tanmateix local i personal».

Tenint aquest noi, en Reagan, tan a prop, era el moment d'abordar amb Charbonneau la qüestió de la «concentració de poder», al si de l'Estat, dels grups polítics o dels grans organismes financers. «No es podrà evitar –em deia– un mínim d'Estat, com en les cases no es pot evitar el vàter. De tota manera, el drama de la nostra època recau en qui té els mitjans de la llibertat, perquè una cosa sí que és segura: el progrés no és pas el progrés de la quincalleria dels carrers de París; és el progrés de l'esperit humà. Cal un creixement mental i no estic per tornar endarrere, però, evidentment, cal respectar el llegat de la natura perquè si no ho fem serem anorreats.»

Van passar els anys, i aquell «*et peut-être à un autre jour*», que em va desitjar en una carta manuscrita un mes després del nostre encontre, no va ser possible. Em sap greu, perquè m'hauria agradat de veure'l en la seva salsa: pescant sobre el riu Oloron, vora de Saint Palais, on vivia –entre Baiona i Pau–, en aquesta Occitània atlàntica, a l'altra banda de la qual, per davall del Pirineu mediterrani, nosaltres, catalanament, fèiem la mateixa «feina» que Charbonneau.

EN SILENCI CAP A L'ETERNITAT

Va tenir el gran plaer –ell que els estimava tots– d'envellir en aquell gran indret natural de valls altives, cels puríssims i rius generosos, on l'espai i el temps passaven humanament i on els «llocs» eren «habitats» en una integració perfecta entre natura i persona. «Com més a poc a poc es va, més meravelles es descobren», va deixar escrit a *Sauver nos régions* (Sang de la Terre, 1991).

Cinc anys més tard, el 14 i el 15 de maig de 1996, el Departament de Ciències Econòmiques de la Universitat de Tolosa-Le Mirail, va organitzar-li en homenatge un «Col·loqui» dedicat a la seva obra, amb participació, entre d'altres, de professors i experts del món de l'economia i l'ecologia, com Jacques Prades, Serge Latouche, Noël Mamère, Mark Dubruielle, Edward Goldsmith i Santiago Vilanova, el qual dissertà sobre «Reforma ecològica o caos: la fi del productivisme?».

La conclusió d'aquest Col·loqui estava previst que la fes el mateix Bernard Charbonneau, però quinze dies abans, el 28 d'abril de 1996, la seva esquàlida figura, tota reconsagrada d'esperit i de natura, va marxar cap a l'eternitat tal com havia viscut: en el silenci d'una petita dreuera muntanyenca.